

NYELVFÖLDRAJZI ÁBRÁZOLÁSI TECHNIKÁK: HAGYOMÁNY ÉS ÚJÍTÁS¹

P. LAKATOS ILONA–T. KÁROLYI MARGIT–IGLAI EDIT

Annotáció:

Köszöntő tanulmányunkban Lizanec Péter professzor urat Ukrajna érdemes tudósát, a magyar–ukrán kapcsolatok kiváló kutatóját, az európai nyelvöldrajz kiemelkedő képviselőjét köszöntjük. Kiemeljük munkáiban, kiteljesedve A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszában található térképészeti eljárását, amely sok segítséget jelentett saját módszerünk kidolgozásában is. A 2009-ben elnyert K76239 sz. OTKA-pályázat keretében a hármás határ mentén korábban gyűjtött nyelvjárású korpusz informatizált adatbázisát hozzuk létre, illetőleg a dialektológiában jellemző dimenzionális szemléletnek megfelelően többdimenziós nyelvöldrajzi térképlapokat készítünk, amelyek segítségével a tér (elsősorban az országhatár nyelvhasználatát befolyásoló szerepe), az idő és a társadalmi dimenziók ábrázolására törekszünk az általunk kidolgozott módszerrel. Tanulmányunkban szólnak kutatásunk várható elméleti és gyakorlati jelentőségéről.

Szívből jövő jókívánságainkat az is táplálja, hogy Lizanec professzor úrral összeköt bennünket a közös kutatási terület, az északkeleti nyelvjárású régió; közös gyűjtőhelyink (Badaló, Bótrágy, Mezőkaszony), kérdőíveink közös címszavai; sőt közös adatközlőnk is van. Egymás mellett adjuk közzé az adatközlőtől általunk gyűjtött és A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszában Mezőkaszonnyról rögzített adatokat tükröztetve az egyéni és a közösségi nyelvhasználat azonosságait és különbségeit is. Reméljük, hogy a közös kutatópontjainkról elkészülő dimenzionális térképlapok tovább árnyalhatják azt a nagyon sokszínű nyelvhasználati képet, ami A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá-ból kibontakozik.

Angolul:

In our acknowledgement paper we salute Professor Péter Lizanec, worthwhile scholar of Ukraine, excellent researcher of the Hungarian-Ukrainian relations and the outstanding representative of the European language geography. We would like to highlight his geographical method that was matured in the atlas of the Subcarpathian Hungarian dialects. This method meant a significant help in the development of our method as well. Within the frame of the OTKA tender No. K76239 won in 2009 we are establishing an informatized database of the corpus dialects collected near the three borders and we are making a multidimensional geographic maps following the method used in the dialectology. With this we are trying to picture the area (mainly the effect of the borders to the language usage), the time (real time and apparent time) and the social dimensions with the method we have developed. In our study we would like to highlight the expected theoretical and practical significance of our research. Our heartfelt felicitations are also fed by the facts that with Professor Lizanec we have a common research field, the Northeast dialect region, our common research point (Badaló, Bótrágy, Mezőkaszony), common entry-words of our questionnaires, moreover we have a common informant. We publish side by side our data and the data recorded in the atlas of the Subcarpathian Hungarians dialect in Mezőkaszony and we are pointing out the same and different features of the common language usage. We hope that the dimensional maps about the common relocation places may shade the very colourful picture that can be seen in the atlas of the Subcarpathian Hungarian dialects.

Kulcsszavak: kontaktushatás, változásvizsgálat, dimenzionális szemlélet, többdimenziós nyelvátlasz, nyelvöldrajz, nyelvöldrajzi térképészeti eljárások, informatizált adatbázis

¹ Készült az OTKA K76239 sz. pályázat keretében.

A cikk szövege:

1. Lizanec Péter professzort 70. születésnapja alkalmából tudományos munkáinak bibliográfiájával köszöntötték munkatársai (összeállította és szerkesztette: Fábíán Miroszláva, recenzense: Horváth Katalin; Ungvár, „IVA”, 2001). Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke vezetőjének, a Hungarológiai Központ igazgatójának, Ukrajna érdemes tudósának most 80. születésnapja alkalmából nyújtjuk át köszöntő sorainkat visszaemlékezve a szombathelyi dialektológiai szimpozionokon, az élőnyelvi konferenciákon való találkozásainkra, megköszönve azt az elméleti, módszertani inspirációt, amelyet munkáival a mi kutatásainkhoz is nyújtott.

Lizanec Péternek és az ő tudományszervezői tevékenysége révén tanszékének kiemelkedő szerepe van a magyar–ukrán kontaktushatások vizsgálatában, a trianoni határon is átnyúló északkeleti nyelvjárási régió mai nyelvállapotának feltárásában. Fogarasy János már a XIX. század első felében írt a magyar és az ukrán kölcsönhatásáról, ennek jelentőségéről; a tényleges kutatásokra azonban csak a XX. század második részében kerülhetett sor [vö.: Lizanec 1989, 47–58).

Lizanec professzor munkái közül az Ungváron 1970-ben megjelent Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások alapján) című egyetemi jegyzetét emeljük ki először, amely már előlegezi fő művét „A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá”-t. A kárpátaljai ukrán nyelvjárások magyar jövevényszavait 180, módszertani szempontból újító térképlapokon is bemutató könyvről többek között Mező András írt a „szerző iránt érzett tiszteletét, művének nagyra értékelését, tudásának megbecsülését” kifejező ismertetést [Mező 1970, 101–106). A recenzióban Mező András utal az ungvári egyetem és a nyíregyházi főiskola magyar nyelvészeti tanszékének kapcsolatára, a közös kutatási régió, az északkeleti nyelvjárástípus biztosította kötelékre is.

2. A Nyíregyházi Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének dialektológia kutatócsoportja a múlt század kilencvenes éveitől vizsgálja azt, hogy a trianoni mesterséges, politikai határ milyen nyelvhasználati, nyelvi változásokat okozott a határ két oldalán. A változásvizsgálathoz kiindulási alapként a kárpátontúli területről a legnagyobb haszonnal Lizanec Péter és Horváth Katalin munkáját, „A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól” című tanulmányát [MNYj, 1981, 3–18] használhattuk.

Kutatásainkra a dimenzionális szemlélet a jellemző, vagyis a nyelvi adatokat a tér, az idő és a humán/társadalmi dimenziók metszéspontjában értékeljük [vö.: Kiss Jenő 1999, 420; Kiss Jenő 2002, 3–20; Juhász Dezső 2002, 166]. A térbeli dimenziót a kutatópontok elhelyezkedése (18, az államhatár magyar–ukrán és magyar–román oldalán fekvő település); az idő dimenzióját a gyűjtött nyelvi anyag régebbi gyűjtésekkel (részben a szakirodalomban található, részben saját, ill. történeti nyelvjárási anyagokkal) való összevetése; a társadalmi dimenziót pedig az adatközlők kiválasztásában alkalmazott szociolingvisztikai szempont adja. Kutatási célkitűzéseinkből következően – az országhatár nyelvi egységesülést és az ezzel összefüggő elkülönülést befolyásoló szerepének vizsgálata – az időbeliség és társadalmiság szempontját a térbeliség alapjáról közelítjük meg [vö. Kiss Jenő szerk. 2001, 92]. [Részletesebben I. P. Lakatos Ilona szerk. Mutatványok a hármas határ menti nyelvhasználat kutatásából. Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2002. 166 l.]

A 2009-ben elnyert K76239 számú OTKA-pályázat keretében lehetőségünk nyílik arra, hogy létrehozzuk a gyűjtött anyag informatizált adatbázisát, és kísérletet tegyünk többdimenziós nyelvföldrajzi térképlapok elkészítésére. Az új ábrázolási technika kínálta lehetőségek ismertetése előtt azonban szóljunk még néhány szót ünnepeztünk nyelvföldrajzi kutatásainak, atlaszmódszerének jelentőségéről, hiszen saját módszerünk kidolgozásában sok segítséget jelentett a munkáiban kiformált térképészeti eljárás.

Kálmán Béla Lizanec Péter korábban már említett Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások alapján) című munkájáról szólva jegyzi meg: „Jövevényszó kutatásban ... nem ismerem Lizanecénél részletesebb nyelvföldrajzon alapuló művet” [MNYj, 1972. 143]. A tanulmány újdonságát módszertanában és kartográfiai megoldásában jelöli meg, kiemeli, hogy „nagyon lényeges a szerzőnek az az újítása, hogy a nyelvi hatás vizsgálatában a

nyelvatlaszmódszert alkalmazza” (i. m. 143). Már az e munkában található 180 térképlapon is egyszerű és áttekinthető szemléltető jelrendszert alkalmaz: pl. a magyar jövevényszavakat kör, a keleti szláv szavakat háromszög, a magyaron kívüli jövevényszavakat (német, szlovák, latin, román) négyzet jelöli. Az alapábrák különböző kitöltése mutatja a változatokat. A magyar–ukrán kapcsolatok vizsgálata, a kárpátaljai ukrán/ruszin nyelvjárásoknak a magyar nyelvjárásokkal való szoros kapcsolatuk tükrében megvalósuló elemzése vezették el Lizanec Pétert a kárpátaljai magyar nyelvjárások szókincstani szintű kutatásához, ezzel együtt a nyelvföldrajzi ábrázolás egy lehetséges típusának tökéletesítéséhez, a mindezt összegző, A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I–III. kötetének megjelentetéséhez (Budapest, 1992; Ungvár, 1996, 2001). Lizanec professzor úr a készülő nagyszabású munkálatokról rendszeresen beszámolt a magyarországi tudományos konferenciákon, nyelvtudományi folyóiratokban [l. pl. Lizanec MNyj, 1970, 3–10; MNyj, 1978, 433–439; MNyj, 1986, 416–431; Kiss Jenő és Szűts László (szerk.) 1988, 628–637; III. DialSzimp. 1998, 69–82]. A több évtizedig tartó munka során a nyelvföldrajz, az areális nyelvészet, az ábrázolási, térképészeti eljárások számos elméleti, módszertani kérdése tisztázódott óriási segítséget adva a nyelvföldrajzi kutatásokkal foglalkozóknak. (A térképészeti eljárás alapelveiről: A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötete: 11–16.) Az atlaszban lexikai, szemantikai és ún. szintetikus, összesített térképek is vannak. A szemantikai térképlapok (amelyek újdonságnak számítanak nyelvjárás atlaszban) a nyelvjárás szemantika kiemelkedő képviselőjévé emelik Lizanec Pétert. Az alkalmazott geometriai ábrák rendszere „nemcsak a szavak jelentésének sokrétűségét mutatja be történelmi fejlődésben, hanem a jelentések területi elterjedtségét is, használatuk aktivitását a beszélők különböző nemzedékei körében”; „a szó valamennyi jelentésének megadásával pedig kialakul a szemantikai mikromező” [Lizanec 1998, 69, 72]. Az összesített (szintetikus) vagy areáltérképek segítségével pedig „tisztázható bizonyos lexikai és szemantikai csoportok elterjedésének határa a kutatott nyelvjárásokban, tisztázhatunk több olyan fontos kérdést, amely a tanulmányozott magyar nyelvjárások több évszázados közvetlen (marginális) kapcsolatait illeti a szomszédos ukrán, szlovák és román nyelvjárásokkal” [A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet: 15–16].

3. A dialektológiában egyre inkább tért hódító dimenzionális szemlélet újabb feladatokat jelent az ábrázolási technikákban is, meg kell oldani az új dimenziók, illetőleg viszonyok térképes ábrázolását. A nemzetközi és a magyar nyelvtudományban is felmerül a többdimenziós (polisztatikus) nyelvatlaszok iránti igény [erről részletesebben: T. Károlyi–P. Lakatos 2006, 84–86]. A hármas határ mentén végzett kutatásaink, a gyűjtött anyag feldolgozása során egyre nyilvánvalóbbá vált számunkra is, hogy legfontosabb célkitűzéseinket (az országhatár nyelvi elkülönítő szerepének mennyiségi mutatókkal való bemutatása; a különböző nyelvi szituációkban élő, más-más beszélőközösségekhez tartozó, azonos szociokulturális státuszú csoportok nyelvhasználati mutatóinak összevetése; a nyelvi változások szinkrón dinamizmusának érzékeltetése; a lehetséges változási irányok előrevetítése) többdimenziós nyelvföldrajzi ábrázolással, többdimenziós térképlapokkal valósíthatjuk meg. Kidolgoztunk tehát egy olyan ábrázolási technikát, amely alkalmas arra, hogy a nyelvi adatokat a tér, az idő és a társadalmi dimenziók metszéspontjában elhelyezve kartográfiailag mutassa be a nyelvi változások szinkrón dinamizmusát. Ábrázolási technikánkban az egyes variánsok társadalmi eloszlását mellérendeléses módszerrel jelenítjük meg. A nyelvi változók (használati gyakoriságát is feltüntető) jelei (a háromszög különböző színű, sátirozású, kitöltésű stb. változatai) mellett két oszlopban (nemzedék és iskolai végzettség szerinti megoszlás) a téglalapok területeit színekkel arányosan kitöltve jelezzük a változók társadalmi disztribúcióját. [Ábrázolási módszerünkről részletesen: T. Károlyi–P. Lakatos 2006, 86–95].

Kutatásunk várható elméleti és gyakorlati jelentőségét az alábbiakban foglalhatjuk össze:

1. A hármas határ mentén gyűjtött anyagból létrehozunk egy informatizált adatbázist, amely nemcsak a látszólagos idő-vizsgálathoz ad alapot, hanem a kutatópontokon lehetővé teszi a megismételhetőséget, a valóságos idő-vizsgálatot is. A kutatás mutatja a szociolingvisztikai módszerek szövegdrajzi vizsgálatokban való alkalmazhatóságát is. [L. még: Kontra Miklós (szerk.) 2003: 26–40.]

2. Olyan – Magyarországon eddig még nem ismert és nemzetközileg is újszerű – többdimenziós térképlapokat tartalmazó CD-ROM-ot készítettünk, amely a földrajzi alapú társadalmi vetületű nyelvi tendenciákat mennyiségileg is mutatja.
 3. Ezzel – kutatási területünkön – egzakt módon tükröztethetők a mesterséges országhatár okozta nyelvhasználati különbségek, valamint a fáziskésés tényei; de ugyanakkor várhatóan az is, hogy az északkeleti nyelvjárási régiót ezzel együtt a határon inneni és túli nyelvjárások egységeként kell szemlélnünk.
 4. Új ábrázolási módszerünkkel megvalósíthatónak tartjuk, hogy településenként úgy ábrázoljuk a regionális nyelvi valóságot, hogy „a két szélső pólusban, illetőleg az általuk közrefogott változásspektrumban helyezzük el a feltárt nyelvi adatokat, jelenségeket” (Kiss Jenő 1999: 424), s mindezekhez hozzárendeljük társadalmi disztribúciójukat.
 5. A társadalmi változók térképlapra vetítésével tehát láthatóvá válik a nyelvi változók társadalmi disztribúciója, hordozóival együtt megragadható a nyelvi mozgás, jelezhető a változás iránya a társadalmi tényezők kiváltotta azonosságaival és különbségeivel együtt. Ábrázolni tudjuk a nyelvhasználatot jellemző dinamizmust.
 6. Pontosabban megrajzolható a vizsgált jelenségek izoglosszája, de láthatóvá válik az izoglosszán belüli tagolódás, mozgás is, előre vetítődhet az izoglossza várható módosulása.
 7. Eddig elkészült térképlapjaink bizonyítják, hogy a dimenzionális ábrázolási módszer olyan összefüggések felismerését is lehetővé teszi, melyek a hagyományos nyelvöldrajzi ábrázolással rejtve maradnak (l. T. Károlyi–P. Lakatos 2006: 83–95; P. Lakatos–T. Károlyi 2007, 300–308).
- 5.** Ahogy fentebb is említettük, Lizanec professzornak és a munkatársainak, valamint a nyíregyházi főiskola kutatócsoportja tagjainak tevékenysége sok ponton összekapcsolódik: vannak közös gyűjtőhelyeink (Badaló, Bótrágy, Mezőkaszony), kérdőíveinkben közös címszavak, sőt közös adatközlőnk is. Köszöntő tanulmányunk befejező részében egymás mellett adjuk közzé a mezőkaszonyi J. I. (10 oszt. 1939, bérelszámoló, nő) adatközlőtől általunk gyűjtött és A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá-ban Mezőkaszonynál rögzített adatokat tükröztetve az egyéni és a közösségi nyelvhasználat azonosságait és különbségeit is (vö.: Bodó Csanád 2007, 38).

		Címszó KMNyA.		KMNyA. Mezőkaszonny adata (13.)	J. I. adatközlő
1.	577.	tejeskukorica	II/365.	gyenetengeri	főtt kukorica, gyenetengeri
2.	259.	köptül	I/585.	köptül/zurbol, zürből	köptül
3.	301.	fecstej	I/669.	fec, fecc	fec
6.	283.	derelye	I/633.	derelye	derelye
8.	293.	tőpörtyű	I/653.	tepertő	tepertő
9.	291.	füstölt sonka	I/649.	sódar	sonka
10.	607.	sütőtök	II/425.	sütőtök	sütőtök
14.	265.	reggeli	I/597	früstök, fristik/reggeli	reggeli
17.	256.	zsírosbödön	I/579.	zsírosbödön, zsírosdöböny	zsírosbödön
27.	281.	krumplinúdli	I/629.	nudli/pucuka/pucuhaluska	krumplis nudli, poc
28.	277.	laska, csusza	I/621.	laska	laska
28.	278.	hosszú vékony levestésza	I/623.	laskatésza	
29.	279.	vékony, kockára vágott levestésza	I/625.	kockatésza	kockatésza
30.	276.	nokedli	I/619.	nokedli	nokedli
33.	306.	fánk	I/679.	fánk, pánk	fánk
34.	285.	töltött káposzta	I/637.	töltött káposzta	töltött káposzta
38.	582.	burgonya	II/375.	krumpli	krumpli
40.	579.	napraforgó	II/369.	forgó/napraforgó	napraforgó
41.	608.	sárgarépa	II/427.	murkó, murek/ sárgarépa	sárgarépa
43.	603.	bab	II/417.	paszuly	paszuly
44.	606.	hüvely (a babé)	II/423.	hüvely/ csó	héja
47.	568.	kukorica	II/347.	tengeri	tengeri
21.	704.	vesszőkosár (kétfülű)	II/619.	kosár/ vesszőkosár/ kas	kas
49.	574.	bajusza (a kukoricacső)	II/359.	bajusza/ selyme	bajusza
50.	572.	címere (a kukoricáé)	II/355.	berkéje	virága, berkéje
51.	569.	kukoricaszár	II/349.	góré/ szár	tengeriszár
52.	576.	lemorzsolts kukoricacső	II/363.	csutka, csutkó, csutak	csutka
54.	578.	csalamádé	II/367.	csalamádé/ siló	csalamádé
55.	554.	morzsol (kukoricát)	II/319.	lefejt	fejt
57.	564.	rozs	II/339.	gabona/ rozs	rozs
58.	563.	gabona (szemes termés) ált. megnevezés	II/337.	termény	gabona
59.	94.	búzásláda	I/255.	szuszek, szuszik	szuszek
60.	566.	kalász	II/343.	kalász	kalász
65.	202.	függöny	I/471.	firhang, férhang/ függöny	függöny

66.	90.	számoly	I/247.	sámedli/ kisszek	sámli
67.	88.	lóca	I/243.	lóca	lóca
68.	80.	dunna külső cserélhető huzata	I/227.	dunnahaj/ dunnatok/ dunnahuzat	huzat
70.	97.	takaréktűz hely (spór)	I/261.	spór, spar	spór
71.	108.	sut, kuckó	I/283.	sut	padka
	73.	sezlon, heverő	I/213.	sezlon	sezlony
77.	681.	vetelő	II/573.	vetelő	vetelő
78.	65.	kerítést tartó, földbe ázott vastag oszlop	I/197.	ágas, ágos	karó
79.	699.	tuskó	II/609.	ducskó, dücskő	tönk
82.	510.	talicska	II/231.	furik	furik
86.	142.	mellény	I/351.	mellény/ lajbi	mellény
87.	167.	kötény	I/401.	kötő	kötény
89.	481.	lubickol	II/173.	lubickol/ pancsol/pocskál/lobácsol	pocskol
90.	799.	köldök	II/809.	púp, púpja	púp
91.	201.	szemüveg	I/469.	szemüveg/ pápaszem	szemüveg
93.	478.	dalol	II/167.	danol/ énekel/ gajdol/ duhajkodik (8), kornyikál (13), ó ² béÇgat (20), vigad (24)	dalol
94.	479.	tüsszent	II/169.	prüszköl, prücköl	prüszköl
96.	417.	púpos	II/45.	púpos	pupos
97.	430.	falánk	II/71.	bélpoklos/ telhetetlen	bélpoklos
100.	408.	kancsal	II/27.	kancsal/ bandzsi	kancsi
101.	410.	kócos	II/31.	borzos, borzas/ kócos/ boglyas	kócos
103.	414.	pufók	II/39.	pufók/ puffi, puffi	pufók
104.	420.	himlőhelyes	II/51.	ragyás/ rücskös/ ripacsos	rücskös
105.	416.	köpcös	II/43.	köpcös/ zömök/ vaskos	zömök
106.	426.	ruhátlan	II/63.	pucér/ meztelen	pucér
107.	825.	dobog	II/861.	dobog/ ver	dobog
108.	482.	csúszkál	II/175.	sikárkózik/ csúszkál	sikálkózik
111.	761.	pocsolya	II/733.	pocsolya/ tócsa	pocsolya
113.	771.	csepereg	II/753.	csepereg	szítál
114.	772.	kiderül	II/755.	kividul/ kiderül	kiderül
118.	729.	boríték	II/669.	koperta	boríték
127.	623.	kukac	II/457.	pondró/ féreg	kukac

(A táblázat 1. oszlopa a mi kérdőívünkbeli sorszámot, a 2. oszlop A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá-ban található térképlap számát, a 4. oszlop pedig az atlaszbeli lelőhelyet mutatja.)

Gyűjtőmunkánk során morfológiai jelenségeket is vizsgáltunk. A kárpátaljai területek kutatásához az alapot Lizanec Péter és Horváth Katalin már idézett munkája adta, így hívómondataink több említett alaktani sajátossághoz példaanyagot szolgáltatnak. Adatközlőnk nyelvhasználata ebből a szempontból a köznyelvihez közelít, kivételt jelent a kérdőíves kikérdezés során a többeseji időtartamot váltakoztató tövek *-n* ragos alakjai közül a *szekeren, vereben*; az *ó-t* a-
val, *ő-t* e-vel váltakoztató tövek közül pedig a *csipeje*. Nyelvjárási változatban fordul elő a névszóragozás köréből az *itthol, otthol* és az igetövek rendszeréből a *fől, nől* változat. Az idézett tanulmány szerint az ikes igeragozást a kárpátontúli magyar nyelvjárások nem őrizték meg, ezt támasztják alá adatközlőnk indirekt és kiegészítőes kérdőívre megadott feleletei is.

Módszertani továbblépést jelent, hogy informatizált adattárunk véglegesítése a későbbiekben lehetőséget nyújt az egyéni nyelvhasználat és Mezőkaszony nyelvjárasi átlagának összehasonlítására, illetve a többdimenziós ábrázolási technika arra is rávilágíthat, hogy az adatközlő szociolingvisztikai változói milyen korrelációban állnak nyelvhasználatának jellegével a település korpuszához viszonyítva.

Reméljük, hogy a közös kutatópontjainkról elkészülő dimenzionális térképlapok tovább árnyalhatják azt a nagyon sokszínű nyelvhasználati képet, ami A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá-ból kibontakozik.

Isten éltesse sokáig, Professzor Úr!

A felhasznált irodalom jegyzéke

- BODÓ CSANÁD Követéses geolingvisztikai vizsgálat Moldvában. In: Guttmann Miklós, Molnár Zoltán (szerk.) V. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 2007: 37–47.
- JUHÁSZ DEZSŐ A dialektológia hármass feladata és a nyelvföldrajz. In: Szabó Géza–Molnár Zoltán–Guttmann Miklós (szerk.) IV. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 2002: 149–153.
- JUHÁSZ DEZSŐ Magyar nyelvjárástörténet és történeti szociolingvisztika: tudományszemléleti kérdések. In: Hoffmann István–Juhász Dezső–Péntek János (szerk.) Hungarológia és dimenzionális nyelv szemlélet. Debrecen–Jyväskylä, 2002: 165–172.
- KÁLMÁN BÉLA Lizanec P. M.: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások alapján). Uzshorod, 1970. 250 l. + 180 térkép. Ismertetés. Magyar Nyelvjárások 1972: 143–149. Debrecen.
- T. KÁROLYI MARGIT–P. LAKATOS ILONA A többdimenziós nyelvföldrajzi ábrázolás lehetőségei a hármass határ menti korpuszban. Magyar Nyelvjárások, 2006: 83–95. Debrecen.
- KISS JENŐ A dialektológia kettős feladata és a nyelvföldrajz. Magyar Nyelv, 1999: 418–25.
- KISS JENŐ (szerk.) Magyar dialektológia. Osiris. Budapest, 2001.
- KISS JENŐ Dialektológia és nyelvtudomány: hagyomány és korszerűség. Magyar Nyelvjárások 2002: 3–20.
- KONTRA MIKLÓS (szerk.) Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon. Osiris. Budapest, 2003.
- P. LAKATOS ILONA (szerk.) Mutatványok a hármass határ menti nyelvhasználat kutatásából. Bessenyei György Könyvkiadó. Nyíregyháza, 2002.
- P. LAKATOS ILONA–T. KÁROLYI MARGIT Társadalmiság a területiségben. In: Zelliger Erzsébet (szerk.) Nyelv, területiség, társadalom MNyTK. 228. szám. Budapest, 2007: 300–308.
- LIZANEC PÉTER A kárpátontúli ukrán nyelvjárások magyar jövevényszavainak fő térképezési elvei. Magyar Nyelvjárások 1970: 3–10. Debrecen.
- LIZANEC PÉTER „A kárpátontúli magyar nyelvjárások szótára”-nak szerkesztési elveiről. Magyar Nyelv, 1978: 433–439.
- LIZANEC PÉTER–HORVÁTH KATALIN A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. Magyar Nyelvjárások, 1981: 3–18. Debrecen.

- LIZANEC PÉTER Tájékoztató „A kárpátontúli magyar nyelvjárások atlaszá”-ról. Magyar Nyelv, 1986: 416–431.
- LIZANEC PÉTER A kárpátontúli magyar nyelvjárások atlaszának szerkesztési elvei. In: Kiss Jenő és Szűts László (szerk.) A magyar nyelv rétegződése. I–II. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1988. 628–637.
- LIZANEC PÉTER A kárpátontúli magyar nyelvjárások kutatása. Magyar Nyelv, 1989: 47–58.
- LIZANEC PÉTER A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. I. kötet. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1992.
- LIZANEC PÉTER Szemantikai térképlapok „A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá”-ban (az I–II. kötet anyaga alapján). In: Szabó Géza, Molnár Zoltán (szerk.) III. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 1998: 69–82.
- MEZŐ ANDRÁS Lizanec P. M.: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások alapján): Ismertetés. Szabolcs-szatmári Szemle 1970/4. 101–106. Nyíregyháza.

A szerzőkről:

P. Lakatos Ilona, Nyíregyházi Főiskola, PhD, lakatosi@nyf.hu

T. Károlyi Margit, Nyíregyházi Főiskola, PhD, tukacsne@nyf.hu

Iglai Edit, Nyíregyházi Főiskola, PhD-hallgató, edit.iglai@hotmail.com